

ISSN 1993-0259 (Print)
ISSN 2219-4649 (Online)

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ,
МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ**

**Тернопільський національний економічний
університет**

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

За редакцією С. І. Шкарабана

Збірник засновано в 2007 році

Виходить два рази на рік

Випуск 9

Частина 2

**Тернопіль
2011**

Економічний аналіз
Випуск 9. Частина 2.
2011 рік

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Тернопільського національного економічного університету,
протокол № 2 від 9 листопада 2011 р.

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Тернопільського національного економічного університету
до поширення через мережу Інтернет,
протокол № 7 від 20 жовтня 2010 р.

Збірник наукових праць

Засновник і видавець:
Тернопільський національний економічний
університет

Виходить два рази на рік

Заснований у червні 2007 року

Збірник входить до переліку наукових фахових видань Вищої атестаційної комісії України
у галузі економічних наук
(Постанова ВАК України № 1-05/4 від 14.10.2009 р.)

Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет;
редкол.: С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського
національного економічного університету “Економічна думка”, 2011. – Вип. 9. – Частина 2. – 439 с.
– ISSN 1993-0259. – ISSN 2219-4649.

Збірник наукових праць „Економічний аналіз” містить статті теоретичного та прикладного характеру з
актуальних проблем економіки, фінансів, обліку, аналізу й аудиту тощо.

Головний редактор

Шкарабан С. І., д. е. н., проф.

Відповідальний секретар

Ярошук О. В., к. е. н., доц.

Редакційна колегія:

Гуцал І. С., д. е. н., проф.

Крупка Я. Д., д. е. н., проф.

Лазаришина І. Д., д. е. н., проф.

Мних Є. В., д. е. н., проф.

Рудницький В. С., д. е. н., проф.

Фаріон І. Д., д. е. н., проф.

Юрій С. І., д. е. н., проф.

Літературний редактор

Руденко М. І., к. філол. н., доц.

Матеріали випуску друкуються мовою оригіналу.

Редакція не завжди поділяє думку автора. Відповідальність за достовірність фактів, власних імен,
географічних назв, цитат, цифр та інших відомостей несуть автори публікацій.

Відповідно до Закону про авторські права, при використанні наукових ідей та матеріалів цього
випуску посилання на авторів і видання є обов'язковим. Передрук і переклади дозволяються
лише зі згоди автора та редакції.

URL: <http://econa.at.ua/>

http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ecan/index.html

<http://www.library.tneu.edu.ua/>

ISSN 1993-0259 (Print)

ISSN 2219-4649 (Online)

© Тернопільський національний економічний університет, 2011

© «Економічний аналіз», 2011

© Різник О. І., дизайн обкладинки, 2007-2011

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
КВ № 12430-1314ПР від 30 березня 2007 р.

Наталія СКОПЕНКОкандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту,
Національний університет харчових технологій, м. Київ**Ольга МИХАЙЛЕНКО**кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і аудиту
Національний університет харчових технологій, м. Київ

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Визначено основні аспекти та цілі економічного аналізу інтеграційних процесів. Запропоновано класифікації інтеграційних процесів та чинників, що обґрунтовують доцільність та ефективність інтеграції господарюючих суб'єктів. Визначено взаємозалежність етапів життєвого циклу інтеграції бізнесу та цілей економічного аналізу.

Ключові слова: економічний аналіз, інтеграція, інтеграційні процеси.

Сучасний стан розвитку економіки визначається формуванням глобальної системи світового господарства та швидкими змінами зовнішнього середовища функціонування, що обумовлює актуальність дослідження проблем реорганізації, інтеграції, злиття/поглинання бізнесу. Ці процеси характеризуються складністю внутрішніх механізмів, управління якими не можливе без урахування організаційних, юридичних, податкових та інших аспектів.

Інтеграція, злиття та поглинання як процеси глобалізації економіки мають певний інтерес для багатьох вчених та економістів-практиків, серед яких слід назвати Г. Бакера, Р. Брейлі, Ю. С. Валєєву, П. Гохана, Т. Гранді, Д. Депаμφіліса, Д. А. Ендовіцького, В. Ковальова, С. І. Крилова, С. Роулита, Ю. Є. Сасіна, Н. В. Фролову, Д. Хардінга, Дж. Хелмінка, М. Хендона, Дж. К. Ван Хорна, А. Д. Шеремета та інших [1-9, 12]. У роботах цих науковців наведено різноманітні методики аналізу ефективності діяльності компаній, які можуть бути використані в якості одного із інструментів для обґрунтування рішень щодо доцільності інтеграції, стратегічних напрямків розвитку бізнесу на основі даних про рівень інвестиційної спроможності компанії-інтегратора та ступінь інвестиційної привабливості компанії-мети.

Різні автори зосереджують увагу на особливих рисах економічного аналізу інтеграції, процесів злиття та поглинання. Так Г. Бакер та Дж. Хелмінк займалися аналізом доцільності об'єднання компаній, оцінкою внутрішніх ресурсів, дослідженням сумісності компаній, які мають наміри об'єднуватися [1].

П. Гохан виділяє зовнішній фінансовий аналіз (отримання інформації про фінансовий стан компанії-мети) та інвестиційний аналіз (об'єктивна оцінка доцільності здійснення інвестицій шляхом придбання компанії-мети) [2].

Т. Гранді доводить потребу у оцінці альтернативних стратегій зростання за п'ятьма ключовими критеріями: стратегічна та фінансова привабливість, складність реалізації, невизначеність та ризик, прийнятність для зацікавлених сторін [3].

Д. Депаμφіліс обґрунтовує необхідність зовнішнього аналізу (виявлення основних можливостей зростання та

погроз з боку конкурентів) та внутрішнього аналізу (визначення сильних та слабких сторін компанії-інтегратора) [4].

Д. Хардінг та С. Роуліт розглядають питання інвестиційного обґрунтування операції інтеграції, комплексної оцінки компанії-мішені з використанням методу «Чотирьох ключів» (клієнти, конкуренти, витрати, потужності) та оцінки ефективності інтеграції компаній на основі вибраних індикаторів раннього попередження [12].

Але необхідно зазначити, що в запропонованих методиках недостатня увага звертається на системний підхід до формування концепції економічного аналізу інтеграційних процесів, на аналітичне обґрунтування їх доцільності та ефективності. До аналізу застосовуються стандартні підходи, які не враховують багатогранність та складність інтеграційних процесів; наявність системи обмежень, що залежить від мети, характеру, спрямованості інтеграції; ступеня достовірності інформації тощо. Розробка стратегічних планів компаній, обґрунтування доцільності інтеграційної стратегії, формування концепції витрат, управління прибутком, кадрова, інвестиційна та інноваційна політика організації повинна базуватися на даних економічного аналізу та методичних розробках, що становлять «систематизовану сукупність аналітичних процедур та мають за мету отримання висновків й рекомендацій економічного характеру по відношенню до певного об'єкта» [8, с. 22]. Таким чином, ефективна організація процесу економічного аналізу в контексті цілей, задач та особливостей інтеграційних процесів має важливе значення та визначає доцільність й ефективність інтеграції.

Метою нашого дослідження є окреслення особливостей аналізу інтеграційних процесів та формування концепції економічного аналізу інтеграції суб'єктів господарювання.

Термін «інтеграція» (від латинського «integer» – цілий) означає відновлення, об'єднання в ціле окремих частин [10, с. 276].

Серед сучасних науковців не існує єдиної думки щодо дефініції інтеграції. Але найбільш об'єктивним, на нашу думку, є її визначення як поступового зближення та об'єднання економічних суб'єктів у процесі їх

взаємодії (взаємовпливу, взаємопроникнення, взаємозбагачення) [5, с. 284].

У той же час інтеграція виступає однією з форм розвитку підприємства та, як правило, спричиняє зміну не лише його організаційної структури, але і фінансового стану, прав власності на продукцію, та в цілому – ситуації в галузі. Економічна сутність дозволяє обґрунтувати основну мету інтеграції, завданням якої є

зростання капіталізованої вартості об'єднаної компанії, що забезпечує конкурентні переваги в рамках процесів глобалізації.

Класифікація інтеграційних процесів відбувається за різними ознаками [7, 9, 11]. Враховуючи особливості інтеграції суб'єктів господарювання, виділимо основні класифікаційні ознаки цих процесів (рис. 1).

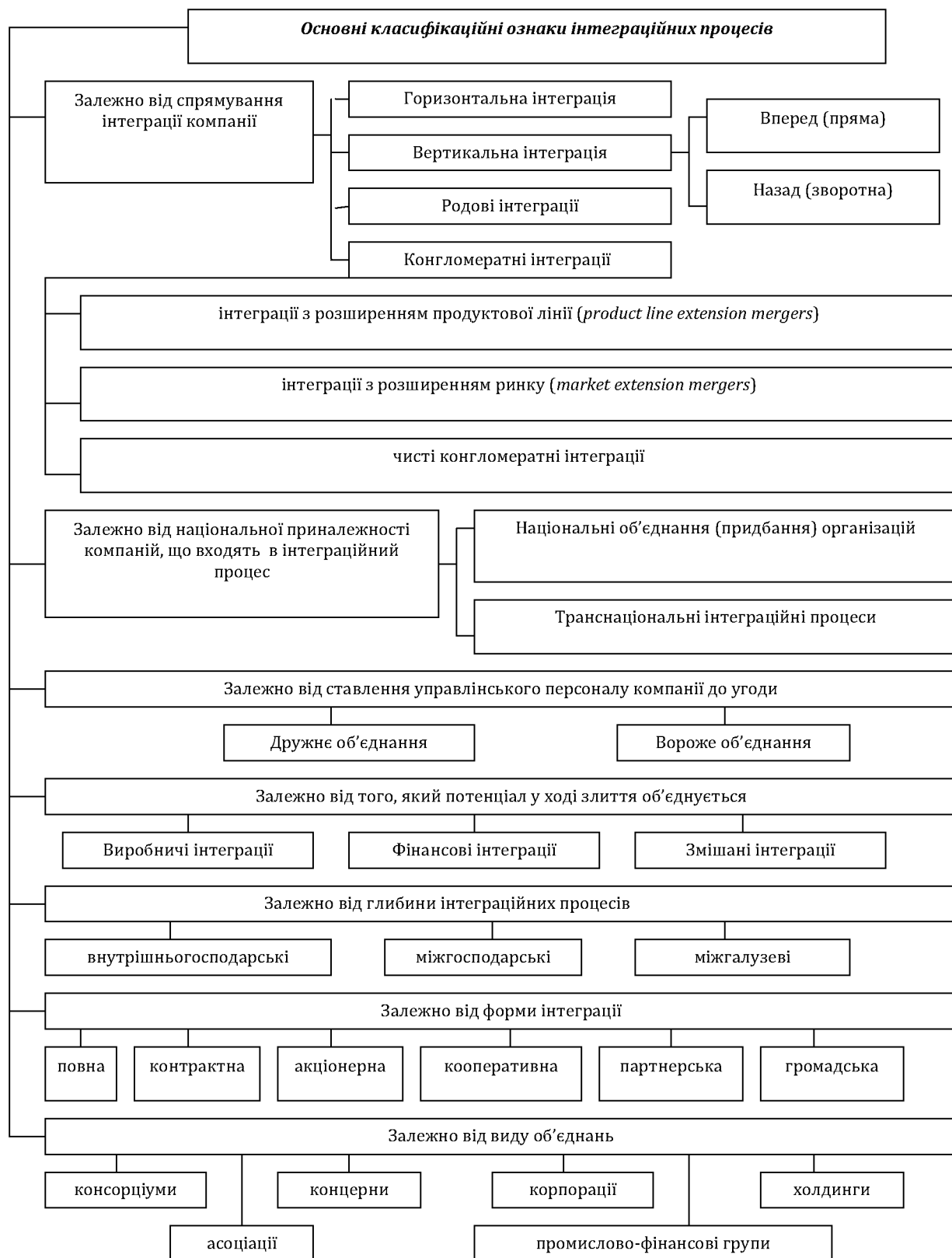

Рис. 1. Класифікація інтеграційних процесів суб'єктів господарювання

Необхідно зазначити, що створення інтегрованих структур відбувається під дією різноманітних чинників. Одні з них призводять до утворення систем певного типу (вертикальні, горизонтальні, конгломератні інтегровані структури), інші дають лише короточасний імпульс, що активізує інтеграційні процеси.

Сучасна економічна наука пропонує кілька можливих підходів до визначення чинників, що обґрунтовують доцільність та встановлюють ефективність інтеграції господарюючих суб'єктів. Але, у той же час, єдиної класифікації їх не укладено. Одна з проблем пов'язана з виділенням внутрішнього (мікроекономічного) та зовнішнього (макроекономічного) середовища функціонування суб'єктів господарювання в умовах інтеграції.

У випадку із інтегрованою структурою розподіл на внутрішнє та зовнішнє економічне середовище досить умовний та не завжди відбиває реальний розподіл чинників.

Багато факторів, що є зовнішніми для окремого господарюючого суб'єкта, в умовах інтеграції є одночасно внутрішніми, тому провести межу між ними досить складно. Але в теоретичному аналізі виглядає доцільним зараховувати до внутрішніх чинників такі, які залежать від власного потенціалу суб'єкта господарювання. До зовнішніх пропонується відносити чинники макроекономічного середовища інтегрованої структури, а також мезо- та мікроекономічного середовища (чинники безпосереднього оточення інтегрованих структур та суб'єктів господарювання, що входять до структури).

Запропонована класифікація об'єктивних чинників зовнішнього та внутрішнього економічного середовища, які обґрунтовують доцільність та визначають ефективність інтеграції господарюючих суб'єктів, впливають на динаміку та характер інтеграційних процесів, наведена на рис. 2.

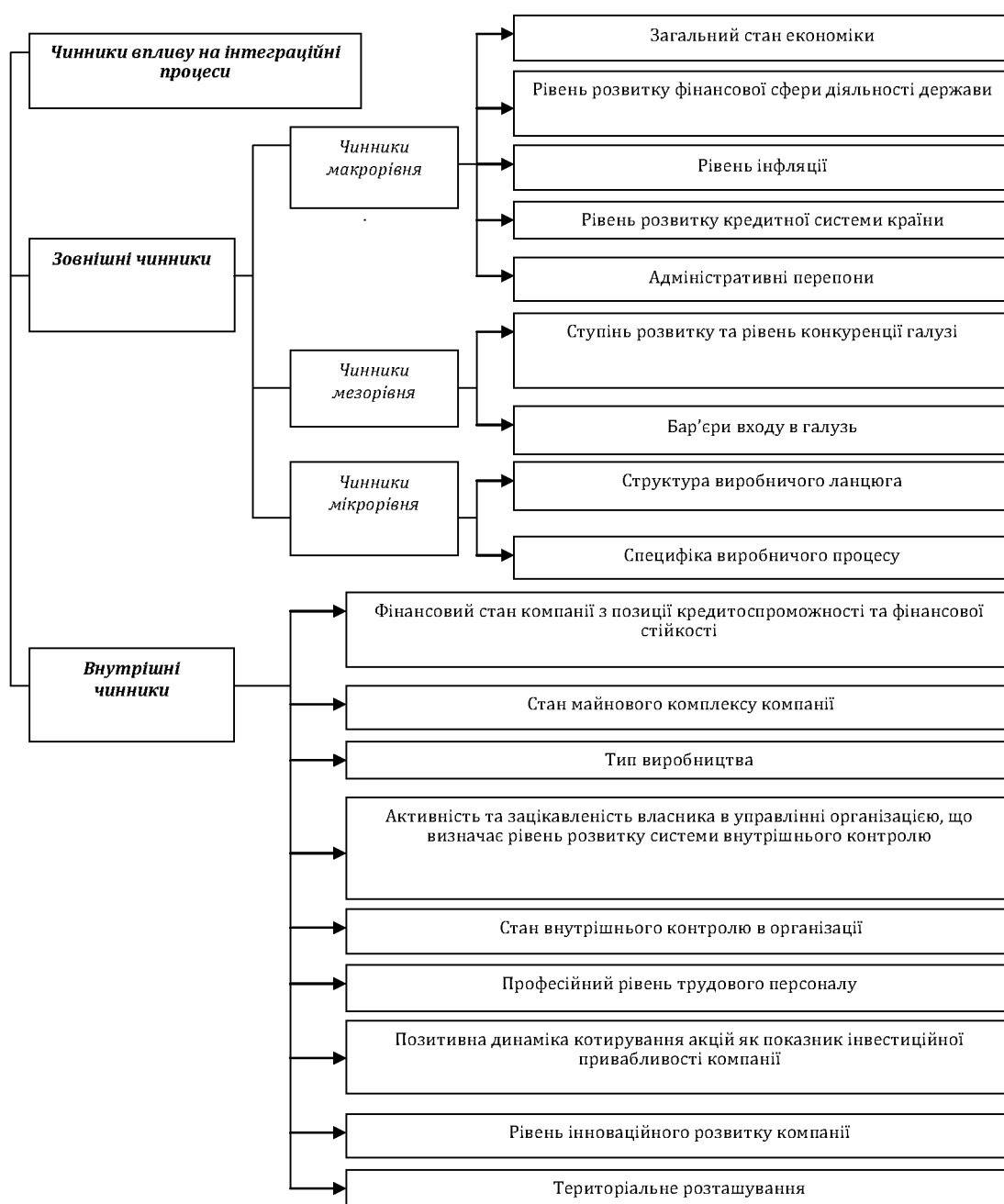

Рис. 2. Класифікація чинників, які обґрунтовують доцільність та ефективність інтеграції господарюючих суб'єктів

Слід зауважити, що при оцінці можливості інтеграції, доцільності проведення угод злиття/поглинання необхідним є ретроспективний аналіз та дослідження визначених чинників, які можуть призводити як до позитивних, так і негативних результатів при переході на новий рівень розвитку.

Таким чином, точна оцінка ретроспективних процесів у системі економічних чинників, наявність достовірної інформації щодо поточного стану зовнішнього та внутрішнього середовища, прогнозування очікуваних змін слугуватиме підґрунтям

для формування та реалізації інтеграційних стратегій розвитку суб'єктів господарювання.

Системний підхід до вивчення процесів інтеграції дозволяє встановити певні особливості інтеграційних угод, до яких можна зарахувати: комплексний характер, наявність декількох суб'єктів угоди, складну економічну природу та багатоетапність угод, об'єднання різноманітних організаційних структур та його характер. Перераховані особливості інтеграційних угод визначають специфічні особливості аналізу інтеграційних процесів (рис. 3).

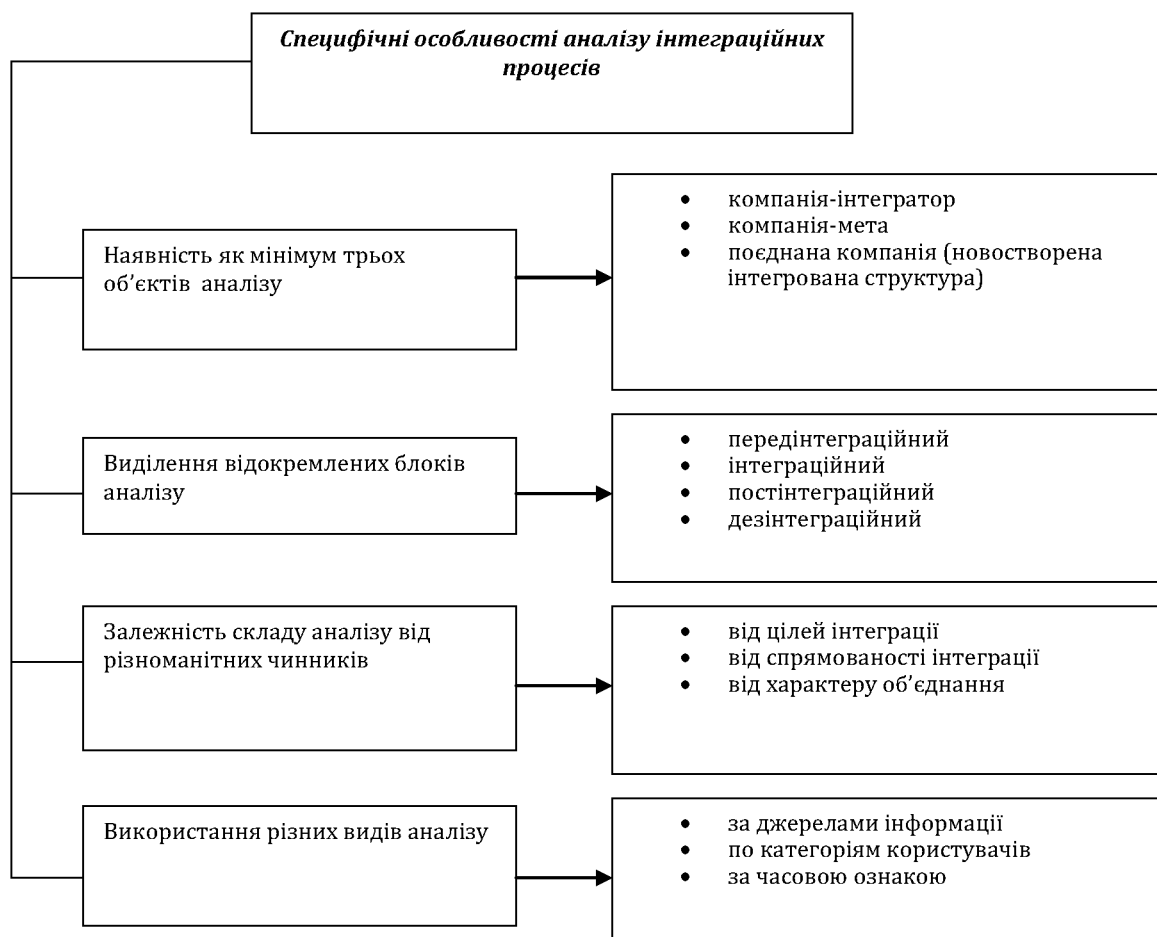

Рис. 3. Особливості аналізу інтеграційних процесів

Спираючись на думки різних авторів [2, с. 567-601; 6, с. 99], ми вважаємо, що при дослідженні інтеграційних процесів у першу чергу варто зосередитись на зовнішньому фінансовому та інвестиційному аналізах. Метою проведення першого є отримання інформації про фінансовий стан компанії-мети, а другого – об'єктивна оцінка необхідності здійснення інвестицій у вигляді придбання компанії-мети.

Урахування особливостей економічного аналізу інтеграційних процесів дозволяє об'єднати та узгодити інтереси як компанії-мети, так і компанії-інтегратора (рис. 4).

Зовнішній та внутрішній фінансовий, внутрішньогосподарський аналіз бізнес-процесів дозволяють визначити інвестиційну привабливість сторін – учасниць інтеграційних процесів, інвестиційний аналіз дає можливість обґрунтувати рішення про доцільність інтеграції, оцінити інвестиційні ризики, аналіз у системі фінансового менеджменту потрібний для будування стратегічних та

фінансових планів інтеграції, а також для розробки критеріїв системи ефективного управління інтегрованою компанією. Об'єднання цих блоків утворює комплексний аналіз інтеграції.

Комплексний економічний аналіз інтеграційних процесів уможливорює своєчасне виявлення деструктивних чинників, що дозволяє планувати ефективне об'єднання компаній та запобігти розбалансованості економічної системи.

У той же час, одночасно із аналізом інтеграційних процесів необхідно досліджувати зміни поведінки власника та стратегій управління на різних етапах життєвого циклу компаній, що відбуваються під впливом різноманітних чинників. Вирішення поставлених завдань необхідно здійснювати з урахування етапів життєвого циклу інтеграції бізнесу (див. табл. 1).

Таким чином, у системі комплексного інтеграційного аналізу необхідно зробити акцент на наступних чотирьох рівнях: прогнозний аналіз інтеграційних

Таблиця 1. Взаємозалежність етапів життєвого циклу інтеграції бізнесу та цілей аналізу

Основні етапи життєвого циклу інтеграції	Стадії аналізу інтеграційних процесів	Цілі аналізу інтеграційних процесів	Особливості етапів
Передінтеграційний етап	Стадія аналізу можливості, доцільності, витрат та очікуваних результатів від інтеграції	оцінка результатів фінансово-господарської діяльності компанії, що поглинається (компанії-мети) загальні висновки про інвестиційну привабливість компанії-мети визначення спрямованості інтеграції	проведення комплексного економічного аналізу зовнішнього середовища обґрунтування доцільності інтеграції вибір компанії-мети інтеграції комплексний аналіз компанії-мети розробки стратегії інтеграції
Етап інтеграції	Стадія здійснення інтеграційних витрат та юридичного оформлення інтеграційної угоди	проведення операційного аналізу для моніторингу змін бізнесу учасників інтеграції визначення основних ризикованих факторів визначення можливих варіантів інтеграції та вибір оптимальних обґрунтованих управлінських рішень задля мінімізації ризику та максимізації цільових показників заходів	планування та реалізація організаційних заходів, що обумовлені інтеграцією бізнесу
Постінтеграційний етап	Стадія становлення та функціонування інтегрованої компанії. Внутрішньофірмова інтеграція	конкретизація джерел синергічного ефекту від інтеграції аналіз рівня та доцільності витрат на внутрішньогосподарську інтеграцію моніторинг витрат та прогноз ефекту їх впливу на рівень синергії	визначення ефекту синергії проведення комплексного економічного аналізу новоствореної інтегрованої структури
Дезінтеграційний етап	Стадія стійкого зниження величини грошового потоку та виходу із бізнесу – припинення діяльності	вивчення причин та наслідків розподілу бізнесу та припинення діяльності розробка рекомендацій для покращення кількісних та якісних результатів	проведення комплексного економічного аналізу зовнішнього середовища розробки стратегії дезінтеграції

процесів (передінтеграційний етап); оперативний аналіз інтеграційних витрат та поточних змін в бізнес-середовищі (інтеграційний етап); ретроспективний аналіз результатів інтеграції (постінтеграційний етап); аналіз причин, наслідків поділу бізнесу та припинення діяльності (дезінтеграційний етап).

Особливості різних етапів інтеграції та обумовлені ними цілі й завдання економічного аналізу процесів інтеграції, а також обґрунтована потреба в системному комплексному підході до їх аналізу дозволили зробити висновок, що комплексний інтеграційний аналіз є чотирирівневою системою аналітичних процедур, що дозволяють дати ретроспективну, оперативну та прогнозну оцінку фінансово-господарської, інвестиційної, інтеграційної діяльності компаній – об'єктів аналізу, відповідно до заданої цільової функції на кожному етапі інтеграції, у рамках обґрунтування рішень стратегічного, оперативного та тактичного характеру.

Отже, розширення інтеграційних процесів, зростання угод M&A, формування та розвиток інтегрованих об'єднань, зміна їх структури обумовлює потребу в розробці методик та методичних прийомів економічного аналізу інтеграції, які необхідні для обґрунтування її доцільності та ефективності для різних підприємств, перспектив розвитку інтеграційних процесів, вибору форми об'єднання та взаємовідносин між суб'єктами господарювання.

Таким чином, орієнтування на цілі та особливості економічного аналізу інтеграційних процесів дозволять розробити та застосувати найбільш оптимальну методiku, яка відображатиме взаємозалежність етапів життєвого циклу інтеграції бізнесу та цілей й особливостей аналізу, дозволить врахувати фактори зовнішнього та внутрішнього середовища і, у першу чергу, галузеві особливості суб'єктів господарювання.

Список літератури

1. Баккер Г. Как успешно объединить две компании / Ганс Баккер, Джерен Хелминк; [пер. с англ. Т.И. Митасова; науч. ред. Г.А. Ясницкий, А.Г. Ясницкая]. – Минск : Гревцов Паблшер, 2008. – 288 с.
2. Гохан П. Слияния, поглощения и реструктуризация компаний / Патрик А. Гохан; [перевод с англ.]. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2007. – 741 с.
3. Гранди Т. Слияния и поглощения. Как предотвратить разрушение корпоративной стоимости, приобретая новый бизнес / Тони Гранди; [пер. с англ.]. – М. : Эксмо, 2008. – 240 с.
4. Депафиллис Д. Слияния, поглощения и другие способы реструктуризации компаний. Процесс, инструментарий, примеры из практики, ответы на вопросы / Дональд М. Депафиллис; [перевод с англ.]. – М. : ЗАО «Олимп-Бизнес», 2007. – 960 с.: ил.
5. Економічний енциклопедичний словник : [у 2 т.] / [За ред. С. В. Мочерного]. – Львів : Світ, 2005. – Т. 1. – 2005. – 616 с.
6. Ендовицкий Д.А. Экономический анализ слияний/поглощений компаний: [научное издание] / Д. А. Ендовицкий, В. Е. Соболева. – М. : КНОРУС, 2010. – 446 с.

-
7. Кныш М. И. Стратегическое управление корпорациями / М. И. Кныш, В. В. Пучков, Ю. П. Тютиков (2е изд. перераб. и доп.). – СПб: Культинформпресс, 2002. – 239 с.
 8. Ковалев В. В. Финансовый анализ: методы и процедуры / В. В. Ковалев. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 559 с.: ил.
 9. Рудык Н. Б. Конгломеративные слияния и поглощения: книга о пользе и вреде непрофильных активов / Н. Б. Рудык. – М.: Дело, 2005. – 224 с.
 10. Словарь иностранных слов / Под ред. И. В. Лохина и проф. Ф. Н. Петрова. – М.: Гос. Изд-во иностранных и национальных словарей, 1949. – 805 с.
 11. Фатхутдинов Р. А. Стратегический менеджмент: учебник / Р. А. Фатхутдинов. – М.: Дело, 2005. – 448 с.]
 12. Хардинг Д. Искусство слияний и поглощений: Четыре ключевых решения, от которых зависит успех сделки / Дэвид Хардинг, Сэм Роувит; [пер. с англ. Петкевич А. Г.]. – Минск: Гревцов Паблицер, 2007. – 256 с.

РЕЗЮМЕ

Скопенко Наталья, Михайленко Ольга

Основные аспекты экономического анализа интеграционных процессов

Определены основные аспекты и цели экономического анализа интеграционных процессов. Предложены классификации интеграционных процессов и факторов, которые обосновывают целесообразность и эффективность интеграции хозяйствующих субъектов. Определена взаимозависимость этапов жизненного цикла интеграции бизнеса и целей экономического анализа.

RESUME

Skopenko Natalia, Mykhailenko Olga

Basic aspects of economic analysis of integration processes

Basic aspects and aims of economic analysis of integration processes are defined. The classifications of integration processes and factors that justify the reasonability and efficiency of managing subjects' integration are offered. Interdependence of life cycle stages of business integration with aims of economic analysis is specified.